

NASTAVAK SA STRANICE 55

slaviju) krećući se po tom habitatu koji je, naravno, izgledao drukčije od današnjeg. Otoci su bili spojeni s kopnom, što se sa sjevera spuštalo do današnje sredine Jadranskog mora. Paleolitski čovjek tu je, u estuariju rijeke Po, europskoga Nila, "krstarilo među tigrovima i palmama", kako to opisuje akademik Rudan. Znači, starosjedilac, naš predak s kromosomom I2a1 (porijeklom iz Afrike, koji je ovamo došao preko Bliskog istoka) bio se u ledeno doba sklutrio u balkanskom refugiju, tu kenjao dok hladnoća nije popustila, a zatim je, s ljudima iz druga dva pribježišta, počeo opet rekolonizirati ostatak Europe. Stoga svi muškarci u Europi, dokazano je, potječu od jednog afričkog klana koji je imao točno 11 pripadnika. Od te nogometne momčadi nastala je ova današnja populacija, što znači da je ideja o različitim čovjekovim "rasama" deplasirana, neznanstvena.

Ratarstvo i marksizam

Sa završetkom ledenog doba, pojavljuje se jedan tehnološki puno napredniji čovjek - u mezolitu (oko 9 tisuća godina pr. n. e.) neke su skupine počele otkrivati poljoprivredu. Uslijedila je drama neolitske revolucije, najkorenitije promjene u ljudskoj historiji!

Poljoprivreda potječe iz područja zvanog "Plodni polumjesec" (Fertile Crescent) u dolini Eufrata. Donedavno, antropolozi su prihvaćali ideju da je tek to prvotno ratarstvo omogućilo sjedišćki oblik života, odnosno permanentnu gradnju i naseljavanje u sela i, zatim, u pradedne gradove poput Jerihona. Ovak "logični" poredak stvari podudarao se s marksističkom doktrinom (razvoj proizvođačkih snaga uvjetuje razvoj društvene "nadgradnje", pa u selu nastaje narod, a u gradu država). No, sve se to srušilo otkako je prije 17 godina na turskom lokalitetu Gobekli Tepe, gdje je otkopan anatolijski Stonehenge s minucuzno izrađenim reljefima star - 11 tisuća godina! Znači, čovjek je još kao lovac i sakupljač, prije poljoprivrede, sagradio taj veličajni hram.

Klatarenje iz Azije

U priči o porijeklu Hrvata dinamika i smjer "neolitske revolucije" važni su zbog lokalne znatne prisutnosti genskog haplotipa R1b, E3b i J2, koji se povezuju s neolitskom migracijom prije osam do deset tisuća godina. Ona kreće iz "plodnog polumjeseca", dok u našoj blizini, na tom vremenskom horizontu, imamo važan arheološki lokalitet Lepenski vir pored Donjeg Milanova, na Dunavu kod Đerđapa. Daje odličan uvid u kulturu mezolitskih ljudi što su počeli razvijati naprednu civilizaciju gradeći urbanizirane stanove s ognjištima, rasporedene po obodu jednako krakrog trokuta, u čijem je središtu bio javni trg s nekim oltarom. Oblikovali su skulpture, monolitne nalik današnjoj hrvatskoj akademskoj produkciji. Hranili su se ribom, lovili divljač (divlja goveda, srne, divlje magarce, dabrove, vukove), ali zapravo i dalje ovisili o svojoj sakupljačkoj umješno-

sti, jer još nisu bili ovladali izradom grnčarije, potrebne za čuvanje uroda prvih žetvi.

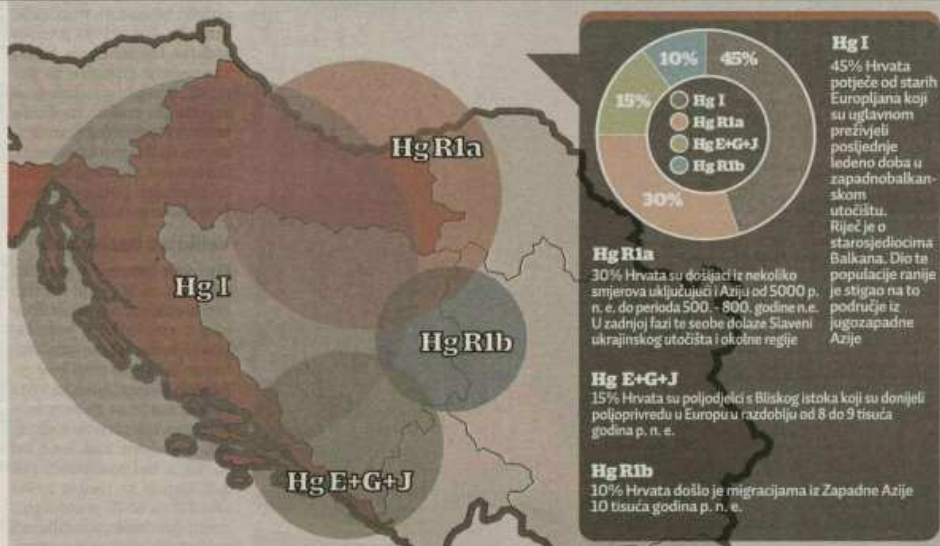
Nalazi iz Vučedola, odakle potječe glinena Vučedolska golubica, dakle iz druge naseobine na toj "dunavskoj magistrali" kojom je počeo prodor u Europu - a ovdje je riječ o novijoj kulturi staroj oko pet tisuća godina - svjedoče o napretku zajednice poljoprivrednika. Bez državnih poticaja oni su usvojili moderne ratarske tehnike, uključujući sjetveni plodored, pripitomljivali su domaće životinje, pekli grnčariju i ovladali metalurgijom. Njihovi šamani-kovači znali su lijevati bakar. Vučedolska kultura zahvaćala je prostor sve do Jadrana, duboko u Panoniju, od Alpa do Prokletija. Neposredno je prethodila mikenskoj kulturi brončanog doba - a to je ono, bakar plus kositar, već dosta komplikovana stvar, i rudarski i metalurški, ali daje mjed, od koje su izrađeni mačevi i štitovi homerskih junaka. No, to je puno kasnija faza - do toga treba proteći još kojih 15 stoljeća...

U genetskom poolu današnjih Hrvata imamo oko 10 posto mezolitskih ljudi koji su ovamo došli prije 10.000 godina (obilježava ih haplogrupa R1b) te još oko 15 posto neolitskih migranata E1b, J i G koji su također stigli s Bliskog istoka, ali preko južnog Balkana, i to prije 8-9 tisuća godina.

E, sad ono najzanimljivije - posljednja, kontinuirana migracija, koja seže sve do historijskoga doba... Kroz otvorena "vrata Azije", iz iranskih i zakarpatijskih prostora, počinju prije pet tisuća godina kapati doljeći s haplogrupom R1a u svojem DNA-kodu. Među današnjim Hrvatima (ovisi o regiji Hrvatske koja se analizira) ima ih veoma znatnih 32,6 posto. Nisu to sigurno bili samo nekakvi Praslaveni, nego vrlo raznorsne ekipe koje su se odule doklatarile - uključujući azijski mišung turkijskih, hazarskih, avarskih i tko zna kakvih sve subkultura.

Na vremenskoj crti podudaraju se te migracije iz azijske stepe s razdobljem brončanog doba. Jahali su konje, pa su ljudskoj rasi dali novu dimenziju pokretljivosti... "Možemo zamisliti te tinejdzere", kaže akademik Rudan, "koji sad na konjima mogu krenuti u velike avanture, poput ovih današnjih tinejdzera što naokolo zuje na motorima!" U njegovu zanesenom pogledu naslućuje se rana memorija iz te pretpovijesne dubine. Akademik Rudan, naime, njegova otitelj i još četiri hvarske te dvije korčulanske familije nositelji su Q-haplogrupe koja je nezastupljena u Europi, ali je veoma zgušnjuta kod sibirskog naroda Samojeđa, što nastavaju Jamalo-nenetski okrug blizu Arhangelska. Nema ih ondje više od 30 do 40 tisuća duša. Tajnik HAZU mora čestitati svojim precima na odluci da promijene klimu, iako je vrućina pod hvarskim voltima, gdje smo se našli u sjajnom restoranu "Gaixa", pa sam naručio crassostera gigas, zamalo nepodnošljiva...

Arheološki nalazi svih civilizacija na početku prvog milenija prije naše ere, bez obzira na to je li riječ o mikenskoj, trojanskoj, paleohitskoj ili egipatskoj kulturi, svjedoče o strahovitom kataklizmu, nagloj propasti gradova, država i kul-

tura: u svakom arheološkom otkopu imamo sinkroni sloj pougljenih ostataka, koji svjedoči o požarima. Slom starih civilizacija uzrokovao je revolucionarni izum - željezo. Naružana željeznom oružjem, svaka je plemenska banda bila jača od najsjajnije drevne civilizacije. To razdoblje kolapsa brončanoga doba naziva se "Dark Age", mračnim vijekom, a datira oko 1000 godina pr. n. e. U našim krajevima imamo približno u to doba, primjerice u Istri, ostatke "nekropola", odnosno "gradina", tehnikom suhozida, sagrađenih kamenih humaka na istaknutim topografskim točkama (čija svrha nije jasna).

Gotska teorija

Rodovske skupine koje su u balkanski refugium počele kapati prije pet milenija tek su u nekoj kasnijoj fazi počele poprimati plemenska obilježja. Kad je došlo do te relativno recentne "etničke konsolidacije", koja bi nas približila horizontu plemenske i jezične kulture Praslavena? Izi posljednji doseljenici nisu ni pošto bili brojni - tadašnje populacije u usporedbi s današnjima neusporedive i možda govorimo o, kako kaže akademik Rudan, "desecima tisuća jedinki". No, bili su namočni i nametnuli su svoju kulturu i jezik. Uostalom, velika hrvatska povjesničarka Nada Klaić bila je uvjerenja da su avarski konjanici bili gazde, a čopori praslavenskih nomada njihovo ratno roblje, koje ih je pratilo u pohodima... No, bitno je da su ti Praslaveni udarili svoj pečat kulturi od koje će poslije nastati i neka hrvatska plemena, a zatim, puno kasnije, jezična i narodna zajednica te u 19. stoljeću, hrvatska nacija.

... Peter Underhill, Dragan Primorac i Richard Villems

Kakva je distribucija 'prabalkanske' rezidualne haplogrupe kod stanovništva u regiji? I2a1-marker najzgušnjutiji je među bosanskim Hrvatima (71%), dok je kod Bošnjaka prisutan kod 44 posto ljudi

našnjima neusporedive i možda govorimo o, kako kaže akademik Rudan, "desecima tisuća jedinki". No, bili su namočni i nametnuli su svoju kulturu i jezik. Uostalom, velika hrvatska povjesničarka Nada Klaić bila je uvjerenja da su avarski konjanici bili gazde, a čopori praslavenskih nomada njihovo ratno roblje, koje ih je pratilo u pohodima... No, bitno je da su ti Praslaveni udarili svoj pečat kulturi od koje će poslije nastati i neka hrvatska plemena, a zatim, puno kasnije, jezična i narodna zajednica te u 19. stoljeću, hrvatska nacija.

Arheologija nam ne nudi nikakav potporni uvid - iz prvih stoljeća prisutnosti njihove kulture (sedmo, osmo, deveto...) u ovim prostorima ne postoji ni jedan slavenski artefakt, jer su valjda samo izradivali frule i opanke, pjevali gänge, ili svrali na mlh, pa je od svega zaostala tek "istarska ljestvica" i mukla melodioznost Tamare Obrovac. Pojava te dominantne grupe naruženih nomada na kraju gotovo tri tisuće godina dugog razdoblja azijskog doseljavanja signiranog R1b haplotipom manifestirao se kao

si zbog ovakvih neortodoksnih teza izgubiti glavu - fra Kerubin Šegvić govorao je u doba NDH tzv. gotsku teoriju o porijeklu Hrvata, pa je 1945. izveden pred vod za strijeljanje. Posljednje riječi toga apologeta ustaskog režima u mantiji bile su, navodno: "Hrvati i Srbi - jedan narod, dvi vire, a sve su to Goti!". Nesretni fra Kerubin bio je prvi neshvaćeni pobornik heavy metala na Balkanu.

Nema turskih gena

Naravno, sad se stvara prostor za drukčiji pristup etnogenezi, ali svaka interpretacija koja će pretendirati na znanstveni pristup morat će ubuduće početi od forenzički egzaktnih podataka koje pruža studija Primorca i drugova, realizirana u sklopu velike međunarodne genetičarske kampanje.

Uvidi u transfer kulturnih "paketa" ili "formata" što ih omogućuje spajanje podataka dobivenih tehnikom genetske markacije radi praćenja seobe čovječanstva sa saznanjima arheologa, već su rezultirali studijom recentno objavljenom u European Journal of Human Genetics (iz 2008.), gdje se Primorac pojavljuje kao koautor (10. od njih 18). Studija se zove "Širenja poljoprivrede u J Europi prema podacima Y kromosoma". Tu je otkriveno da su "balkanski mezolitski sakupljači, prepoznatljivi po vlastitoj genetičkoj signaturi, bili predodređeni da najranije usvoje ratarstvo, koje su im donijeli migranti s Bliskog istoka".

"Ti su inicijalni novopečeni farmeri postali posrednik za širenje toga tipa ekonomije, čak i strategijom maritimnih skokova na Jadranu, pa su prenosili neolitski kulturni paket susjednim mezolitskim populacijama. To je rezultiralo vremenski i prostorno usporednim protezanjem E-V13 i I-M423 markera u doba širenja neolitske kulture grnčarije sa školjkastim uzorkom (Cardium Pottery Ware)."

Vraški zanimljiva stvar. Egzaktna. Pokazuje kako se prenosila materijalna kultura s jedne na drugu skupinu, bez obzira na porijeklo, pa se nisu separirale nikakve "etničke" značice, valja zaboraviti primitivne nacionalističke gluposti iz laičke predodžbe o doseljenu Hrvata, kako ga je slikao Iveković, s Tugom i Bugom koje plešu bugi-vugi.

Za nas je zanimljiva i distribucija "prabalkanske" rezidualne haplogrupe kod stanovništva u regiji. Tu je primjerice senzacionalni rezultat koji pokazuje kako je I2a1-marker najzgušnjutiji upravo među bosanskim Hrvatima (71%), dok je kod Bošnjaka prisutan kod 44 posto ljudi, a kod bosanskih Srba samo 31 posto. Bošnjaci su još bogati E-tipom (13,1 posto onih neolitskih migranata od prije sto stoljeća) i s R1a1 (15,5 istih takvih, koji su došli etapno preko južnog Balkana prije osam-četnaest milenija). Nema tu nikakvih "turskih gena", a percipcija o "Muslimanima" koji su se pomiješali s osvajačkim Osmanlijama čista je bedastoća - turska vojska ionako se sastojala najvećma od jančičara unovačenih baš na balkanskim prostorima. Regionalno stanovništvo izrazito je homogeno.

Slovenici su "najslavenskija" ili "najazijatskija" republika sa 38,7 posto haplogrupe R1a1 i 21,3 posto R1b2b, što znači da im je ona naša balkanska rezidua I2a1 tek na trećem mjestu (20 posto), kako je to ingeniozno naslutio Zoran Predin svojom najboljom pjesmom "Praslovan" s prvog albuma "Lačni Franz", gdje je opjevao pretka koji je "preplaval tisto rusko reko, in se v moje gene naselil".

Posljednja faza razvoja

Puno više "azijatsko-slavenskih" gena R1a1 od nas imaju - Mađari (56,6 posto). Bit će, dakle, da su Praslaveni bili onakvi jako crnomanjisti niski i neuređni tipovi kakve opisuju stanovnici Splita, pošto su ih ugledali s Dioklecijanovih zidova palače, pa pomislili da su Mongoli. Ideja o slavenskim blond-ljudima s plavim očima nema veze, to su sve, naprosto, Sjevernjaci, Vilinzi koji su osnovali prve slavenske države - Kijevsku veliku kneževinu i Moskoviju pa zagospodarili poveljskim i crnomorskim Bugarima (koji su bili mongolskog podrijetla i tek su se naknadno slavenzirali).

Fenomenalno je što je u prijenosu svih tih spoznaja posredovao te svoj nemali doprinos poduzetnog učenjaka dao dr. Dragan Primorac pa pružio sjajan primjer evolucije čovjeka od hadezoovca do znanstvenika. To je posljednja faza kulturnog razvoja Hrvata, koja još nije sasvim dovršena. ●